

The background of the cover features several antique firearms, including long-barreled rifles and pistols, arranged vertically and horizontally, creating a historical and military theme.

ІСТОРІЯ ДАВНЬОЇ ЗБРОЇ

Дослідження

2018

Researches

HISTORY OF ANTIQUE ARMS

Національна академія наук України
Інститут історії України НАН України

ІСТОРІЯ ДАВНЬОЇ ЗБРОЇ

ДОСЛІДЖЕННЯ 2018

*Збірник наукових праць Третьої міжнародної
зброєзнавчої конференції (Київ, 12-14 червня 2018 р.)*

КИЇВ
2020

Затверджено до друку рішенням
Вченої ради Інституту історії України
Національної академії наук України.
Протокол №3 від 28.05.2020 р.

**Історія давньої зброї. Дослідження
2018: збірник наукових праць Третьої
міжнародної зброєзнавчої конференції
(Київ, 12-14 червня 2018 р.)** / упоряд.
Д. В. Тоїчкін; Інститут історії України
НАН України. – К.: Інститут історії
України НАНУ, 2020. – 412 с.

Редакційна колегія:

д.і.н., проф. М. Ф. Дмитрієнко (голова),
д.і.н., проф., член-кор. НАН України
Г. В. Боряк, к.і.н. Д. В. Тоїчкін,
к.і.н. В. В. Томозов, к.х.н. В. М. Прокопенко,
к.і.н. О. О. Попельницька.

Упорядник:

к.і.н. Д. В. Тоїчкін

Рецензенти:

д.і.н., проф., член-кор. НАН України
О. П. Реєнт;
д.і.н. Т. В. Чухліб;
д.і.н. проф. І. Н. Войцехівська.

*Збірник наукових праць за матеріалами
Третьої міжнародної зброєзнавчої
конференції, що відбулася
у Києві (Україна) 12–14 червня 2018 р.*

Approved for publication by the Academic
Board of the Institute of History of Ukraine
of the National Academy of Sciences
of Ukraine. Protocol №3, 28.05.2020.

**History of Antique Arms. Researches 2018:
Collection of Scientific Papers of the Third
International Research Conference on the
History of Arms and Armor (Kyiv, June 12-
14, 2018)** / compiler Denys Toichkin; Institute
of History of Ukraine NASU. – Kyiv: Institute
of History of Ukraine NASU, 2020. – 412 p.

Editorial Board:

Ph.D., Prof. M. Dmytriienko (chair),
Ph.D., Prof., Correspondent Member
of NASU H. Boriak, Ph.D. D. Toichkin,
Ph.D. V. Tomozov, Sc.D. V. Prokopenko,
Ph.D. O. Popelnytska.

Compiler:

Ph.D. Denys Toichkin

Reviewers:

Ph.D., Prof., Correspondent Member
of NASU O. Reient;
Ph.D. T. Chukhlib;
Ph.D., Prof. I. Voitsekhivska.

*This collection of scientific papers based
on materials of the Third International
Conference on the History of Arms & Armor,
held in Kyiv, Ukraine, June 12–14, 2018.*

ЗМІСТ | CONTENT

<i>Денис ТОЇЧКІН</i> . III Міжнародна конференція з історії зброї у Києві <i>Denys TOICHKIN</i> . Third International Conference on the History of Arms and Armor in Kyiv.....	6
<i>Катерина ВАЛЕНТИРОВА</i> . Клинок зброї Манесського кодексу: паралелі в археологічному матеріалі з території України <i>Kateryna VALENTYROVA</i> . Edged Weapons of the Codex Manesse: Analogies in Archaeological Materials from the Territory of Ukraine	21
<i>Ігор ВОЗНИЙ</i> . Зброя XII – першої половини XIII ст. ударно-рубачою та ударно-дроблячою дії з теренів північної Буковини <i>Ihor VOZNY</i> . Strike-Slashing and Strike-Pounding Weapons of the 12th – Half of the 13th Century on the Territory of Northern Bukovyna.....	37
<i>Андрей ГОЛУБЕВ</i> . К вопросу о возможностях использования некоторых категорий раннесредневекового вооружения в качестве этнокультурного маркера <i>Andriy HOLUBIEV</i> . To the Question of the Possibilities of Using Some Categories of the Early Medieval Arms as Ethnocultural Marker	51
<i>Володимир ГУЦУЛ</i> . Бойовий молот (<i>hache</i>) у лицарських турнірних поєдинках в Західній Європі першої половини XV ст. <i>Volodymyr HUTSUL</i> . Poll-axe (<i>hache</i>) in Chivalric Single Combats in Western Europe in the Early 15 Century	64
<i>Виктор КЛЁНКИН</i> . Старый кортик из Китая <i>Victor KLYONKIN</i> . An Old Dirk from China	82
<i>Олексій КЛЬОНКІН, Андрій ПАНІВ, Денис ТОЇЧКІН</i> . Пам'яті Віктора Кльонкіна <i>Oleksii KLYONKIN, Andriy PANIV, Denys TOICHKIN</i> . In Memory of Victor Klyonkin	99
<i>Пйотр Н. КОТОВІЧ</i> . Стан та перспективи досліджень пізньосередньовічного озброєння Червоної Русі <i>Piotr N. KOTOWICZ</i> . The State and Prospects of Research of the Late Medieval Arms and Armour from Red Ruthenia.....	107

<i>Тамара КОНДРАТЕНКО, Наталія КОНДРАТЕНКО, Роман ПРОХВАТИЛО.</i>	
Кремінні мисливські рушниці XVIII століття зі зброярської збірки Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського	
<i>Tamara KONDRATENKO, Nataliya KONDRATENKO, Roman PROKHAVATILLO.</i>	
Flintlock Hunting Rifles of the 18th Century in the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum Collection	130
<i>Олег МАЛЬЧЕНКО.</i> Львівські гармати-симулякри XIX ст., як породження культури кітч	
<i>Oleh MALCHENKO.</i> Lviv 19 c. Guns-Simuliacres as a Breed of Kitch Culture ...	149
<i>Олег МАЛЬЧЕНКО, Денис ТОЇЧКІН.</i> Віртуальний музей української історичної зброї XV–XVIII ст.	
<i>Oleh MALCHENKO, Denys TOICHKIN.</i> Virtual Museum of Ukrainian Historical Weapons of the 15-18th centuries	197
<i>Ірина МАРГОЛІНА.</i> Святе воїнство у живописі Кирилівської церкви Києва	
<i>Iryna MARHOLINA.</i> Holy warriors in the paintings of the Cyril Church of Kyiv.....	223
<i>Валентина НЕСТЕРЕНКО.</i> Шолом і кольчуга в експозиції Черкаського обласного краєзнавчого музею	
<i>Valentyna NESTERENKO.</i> Helmet and Mail in Exposition of Cherkassy Local Lore Museum	230
<i>Надія НІКІТЕНКО.</i> Світські фрески Софії Київської: історичний контекст і «сюжети зі зброєю»	
<i>Nadiya NIKITENKO.</i> Mundane Frescos of St. Sophia of Kyiv: Historical Context and «Plots are With Weapon».....	240
<i>Людмила ПАЛИЙ.</i> Меч группы «INGELRI»: інтерпретація надписей на клинке и поправки в датировке	
<i>Liudmyla PALII.</i> An «INGELRI» Sword from the Lviv Historical Museum: Interpretation of the Blade Inscriptions and Dating Corrections.....	262
<i>Артем ПАПАКІН.</i> Озброєння дружини перших П'ястів (X ст.)	
<i>Artem PARAKIN.</i> Arms of the Early Piasts Retinue, 10th Century.	278
<i>Олена ПОПЕЛЬНИЦЬКА.</i> Японські мечі XVIII–XIX ст. у зібранні Національного музею історії України	

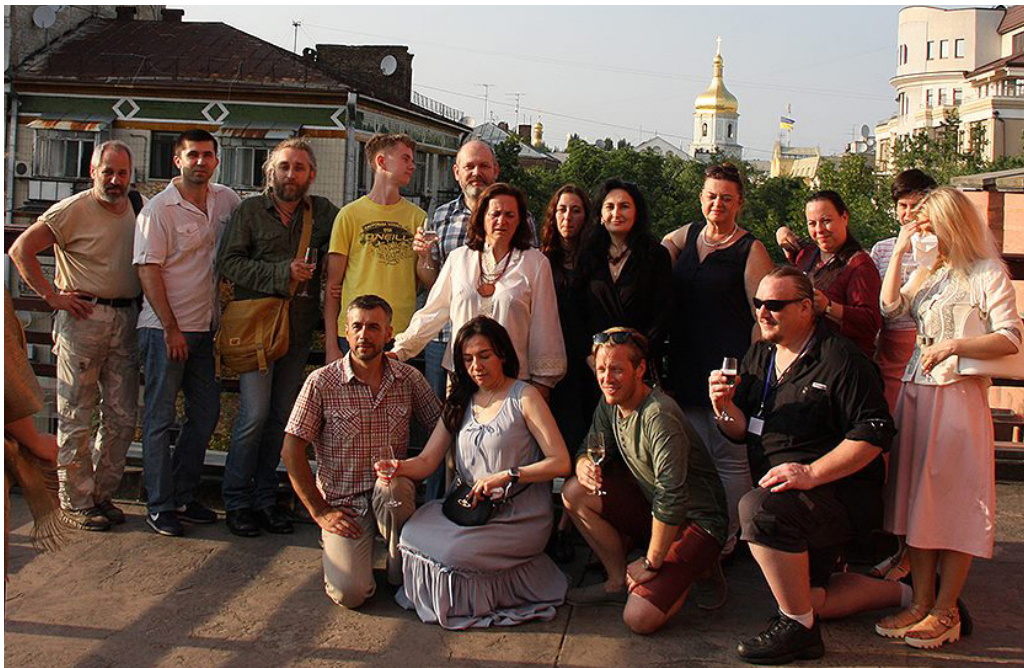
<i>Olena POPELNYTSKA. Japanese Swords of the 18th–19th Centuries</i> from the Collection of the National Museum of the History of Ukraine.....	298
<i>Володимир ПРОКОПЕНКО. Короткий огляд функціональних накладок</i> для підвісу сагайдаку з пласким колчаном <i>Volodymyr PROKOPENKO. A Short Review of Functional Plaques</i> for Fastening of the Sahajdak With a Flat Quiver.....	326
<i>Володимир ПРОКОПЕНКО, Святослав СИЧЕВСЬКИЙ.</i> Нові знахідки нагелів від кордів з території України <i>Volodymyr PROKOPENKO, Sviatoslav SYCHEVS'KYJ. New Findings</i> of the Kord Nagels (late medieval cold weapons) in Ukraine....	352
<i>Михайло ФІЛОНЕНКО. Колекція ручної короткоствольної вогнепальної</i> зброї у фондозбірні Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс <i>Mykhailo FILONENKO. Collection of Hand-held Short-barreled Firearm in the</i> Fund Collection of the National Museum of the History of Ukraine in the Second World War.....	362
<i>Володимир ШЕВЧЕНКО. Шашки майстра Османа Омарова із колекції</i> Національного музею історії України <i>Volodymyr SHEVCHENKO. Shashka of Osman Omarov in the Collection</i> of the National Museum of History of Ukraine.....	381
<i>Олена ШЕВЧЕНКО. Старожитності козацької доби Чернігівського</i> історичного музею в збірці Національного музею історії України <i>Olena SHEVCHENKO. Antiquities of the Cossack Period of the Chernihiv</i> Historical Museum in the Collection of the National Museum of History of Ukraine	391
<i>Олег ШИНДЛЕР. До питання про поширення шишаків</i> у Центральній та Східній Європі в XV-XVI ст. <i>Oleg SCHINDLER. To the Question on the Distribution of Shishaks</i> in Central and Eastern Europe in the 15th and 16th Centuries.....	397

III МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ З ІСТОРІЇ ЗБРОЇ У КИЄВІ

Денис Тоїчкін

Протягом 12-14 червня 2018 р., в столиці України, втретє за останні п'ять років, відбулась міжнародна зброєзнавча науково-практична конференція, організована Інститутом історії України НАН України, Національним військово-історичним музеєм України, Національним заповідником «Софія Київська», The Fund for Research of Ancient Civilization (Нью-Йорк, США), ГО «Скрижалі» (Київ, Україна), ГО «Центр дослідження історичної зброї» (Київ, Україна). Конференція була проведена в рамках Третього українського бієнале «Зброя: право на гідність», партнерами якого стали компанія Галерея японських мечів й обладунків Nihonto, Українська асоціація власників зброї, Парк Київська Русь, а також видавець Олег Філюк та журнал про мистецтво та колекціонування «Антиквар».

До столиці України зібралися дослідники з різних країн, серед яких було чимало учасників попередніх форумів 2014 й 2016 років. Загалом зареєструвався 41 учасник, а безпосередньо прибуло 27. Учасники конференції представляли країни: США, Великобританію, Канаду, Польщу, Литву,

Учасники та організатори конференції на Софіївській площі. Київ, 14 червня 2018 р.

Білорусь. Більшість же дослідників, звісно, прибула з різних куточків України. До початку конференції був виданий збірник тез виступів¹.

Наразі у світі не так багато спеціалізованих наукових заходів, присвячених історії зброї. Зокрема у Центрально-Східній Європі регулярно відбуваються дві великі міжнародні конференції – у Польщі та Румунії. Кілька помітних щорічних наукових конференцій проводиться також у Російській Федерації, де популярність зброєзнавчої тематики з року в рік тільки зростає. Окрім регулярних, часом проводяться одиночні конференції. Як складний синтетичний напрям зброєзнавча тематика іноді також фігурує на конференціях з військової історії, археології, мистецтвознавства тощо.

Перша тематична конференція з історії зброї в Україні була проведена у 2014 р. силами Інституту історії України та Національного військово-історичного музею України. Від того часу вона стала єдиним регулярним міжнародним науковим заходом такого типу у нашій країні.

Чергова конференція продемонструвала закономірний етап свого розвитку як постійного, регулярного заходу. Якщо перші дві конференції не мали вузького тематичного спрямування, організатори лише намащували оптимальні формати, то цього разу, вперше, було організовано тематичну секцію «Мечі й Святі. Зброярство Раннього Середньовіччя та матеріальна культура Київської Русі». Їй був присвячений третій день конференції у Національному заповіднику «Софія Київська». Таке масштабування заходу стало можливими завдяки постійному збільшенню кількості учасників конференції, великій кількості різнофахових дослідників, об'єднаних спільним завданням – дослідженням зброї та зброярської культури. Адже конференція об'єднала істориків, археологів, музейників, мистецтвознавців, представників багатьох спеціальних історичних дисциплін для яких зброєзнавчі дослідження є важливою складовою їхніх міждисциплінарних студій.

*Організатори і партнери конференції
(зліва направо): Тамара Макарова,
Володимир Янченко, Ірина Форостян.*

¹ Третя міжнародна зброєзнавча конференція: тези доповідей. – К., 2018. – 80 с.

Відкриття й перші дні конференції пройшли в Національному військово-історичному музеї України (що вже стало доброю традицією), протягом 12-13 червня. Учасників привітали заступник міністра закордонних справ України *Василь Боднар*, директор музею – *Андрій Ільєнко*. Зі вступними промовама до учасників звернулися засновники конференції – старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України канд. іст. наук *Денис Тоїчкін*, керівник Фонду досліджень давніх цивілізацій (FRAC) *Ірина Форостян*, а також партнер конференції – директор «Парку Київська Русь» канд. іст. наук *Володимир Янченко*.

Доповіді розпочалися виступом наукового співробітника Інституту археології НАН України *Андрія Голубева* (м. Харків), який розглянув можливість використання луків та клинкової зброї кочівників раннього середньовіччя в якості етнокультурного маркера з метою хронологічного й культурологічного розмежування хазарських археологічних пам'яток кінця VII ст. н.е.

Тема конструктивних особливостей сагайдака була розвинута у доповіді наукового співробітника Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України, канд. хім. наук *Володимира Прокопенко* (Київ). Дослідник вперше у вітчизняній історіографії розгорнуто розглянув накладки, які використовувались у системі підвісу колчана та налуччя до поясного паску.

Організатори конференції: старший науковий співробітник Інституту історії України НАНУ Денис Тоїчкін та директор Національного військово-історичного музею Андрій Ільєнко. Київ, 12 червня 2018 р.

Володимир Прокопенко, Святослав Сичевський, Катерина Валентирова, Андрій Голубев.

Володимир Прокопенко також виступив співдоповідачем разом з незалежним дослідником озброєння та матеріальної культури України *Святославом Сичевським* (Київ). Доповідь була присвячена останнім знахідкам нагелів від кордів на теренах України. Дослідники проаналізували дев'ять випадкових знахідок, виявивши нову форму (з двома варіаціями), раніше не описану, та окресливши східний кордон поширення кордів в Українських землях.

Катерина Валентирова (Київ) аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка, співробітник навчальної лабораторії «Центр підводної археології, археологічних та етнологічних досліджень» КНУ, присвятила доповідь аналізу іконографічних джерел у Манесському кодексі — одній з найрепрезентативніших письмових пам'яток європейського Середньовіччя. Дослідниця порівняла 44 зображення зразків клинкової зброї з археологічними матеріалами з України, переконливо продемонструвавши подібність зброярських традицій, усталених на наших та західноєвропейських землях у період Середньовіччя.

Викладач кафедри економіки та аналізу Вінницького національного аграрного університету, канд. економ. наук *Дмитро Коляденко* (Вінниця) проаналізував виникнення, еволюцію і географію поширення такого типу захисного спорядження, як т.з. «крилатий» або «асиметричний» тарч. Дослідник зауважив, що щити цього типу є важливою складовою розвитку європейського військового мистецтва і маркером особливої «мілітарної технології», що набула значного поширення у військовій справі угорської держави і сусідніх земель. Автор вважає, що особлива форма досліджуваного щита сформувалась наприкінці XIV- початку XVст. на Європейсько-Османському, власне балканському «фронтирі» і наслідуює «краплеподібний» щит, поширений в руських землях у попередні часи.

Доповідь наукового співробітника Національного музею історії України *Володимира Шевченко* (Київ) була присвячена двом шашкам, виготовле-

Володимир Гуцул, Михайло Відейко, Дмитро Коляденко, Володимир Шевченко.

ним у знаменитій зброярській майстерні Османа Омарова у Владикавказі. Зразки є не тільки досконалим зразком кавказької холодної зброї, але й чудовим витвором ювелірного мистецтва. Дослідник простежив особливості зброї, місце її виготовлення та умови виробництва, а також віднайшов біографічні дані власників унікальних шашок.

Старший науковий співробітник Львівського історичного музею *Тарас Рак* (Львів) розглянув колекцію японської зброї у зібранні Львівського історичного музею, яка налічує 22 одиниці. Дослідник уточнив атрибуцію низки пам'яток, розповів про реставрацію п'яти зразків, проведену у ході досліджень, та переклад й інтерпретацію ієрогліфічних написів, що сприяло уточненню атрибуції і дало поштовх для подальших досліджень.

Доповідь знаного українського зброяра, публіциста, одного із засновників зброярського жанру в українській журналістиці *Віктора Кльонкіна* (Київ) стосувалась цікавого зразка з колекції автора – китайського кортика, що свого часу належав члену Асоціації випускників Академії Вампу. Дослідник докладно атрибутував кортик, як перший (неофіційний) зразок представницької зброї офіцерів НРА Гоміньдану зр. 1926 р., а також розглянув історію створення цієї зброї у надзвичайно складний історичний період революції та громадянської війни в Китаї.

Завідувач науково-дослідної лабораторії археології історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка, д. іст. наук *Михайло Відейко* (Київ) виступив з доповіддю, присвяченою комплексам озброєння та війнам у Європі протягом VI–IV тис. до н.е.

Олег Шиндлер (Торонто, Канада), незалежний дослідник, магістр мистецтв представив гіпотезу про походження та напрями поширення терміну «шишак» у Центральній та Східній Європі протягом XV–XVI ст. Автор вважає, що сам термін вперше з'явився в Угорщині, де став загальним для всіх видів шоломів. Окрім нового вагомого наукового внеску, доповідь стала та-

кож певним технологічним етапом і випробовуванням для організаторів. Адже вперше в історії заходу виступ відбувся у режимі відеоконференції, що дозволяє віднині залучити значно більшу кількість учасників, забезпечивши для них роботу у дистанційному режимі.

Доповіді, присвячені історичній вогнепальній зброї, були винесені на другий день конференції – 13 червня.

Роботу трьох провідних співробітників Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського представляв завідувач сектору науково-дослідного експозиційного відділу народознавства *Роман Прохватило* (Полтава). Виступ був присвячений опрацюванню колекції кремінних мисливських рушниць XVIII ст. із зібрання музею. Дослідники визначили джерела походження експонатів, детально атрибутували ці видатні твори зброярського мистецтва, виготовлені німецьким, французьким, львівським та російським майстрами.

Три учасники конференції прибули зі Львова: *Мар'яна Верхотурова*, викладач Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, канд. іст. наук, фахівець з історії артилерії, а також наукові співробітники Львівського історичного музею – *Петро Слободян* і *Тарас Рак*. Разом вони представили дослідження семи бронзових малокаліберних гармат-«апостолок» з колекції Львівського історичного музею, виготовлених 1740 р., ймовірно, Іваном Полянським. Дослідники здійснили ретельне дослідження і атрибуцію гармат, розглянувши також їх історію.

Старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, д. іст. наук *Олег Мальченко* (Київ) розвинув тему історії львівської артилерії на конференції, представивши доповідь «Львівські гармати-симулякри XIX ст. як породження культури кітч». Обидві доповіді викликали гостру полеміку та жваве обговорення серед учасників форуму.

Завершив першу частину другого робочого дня конференції завідувач відділу науково-фондової роботи Національного музею історії України у Другій світовій війні (меморіальний комплекс) *Михайло Філоненко* (Київ). Виступаючий розповів присутнім про вивчення колекції ручної короткоствольної вогнепальної зброї, яка зберігається у у фондозбірні зазначеного музею. Дослідник зупинився на проблемах атрибуції та класифікації гру-

Олег Мальченко.

Михайло Філоненко, Мар'яна Верхотурова Роман Прохватило, Тарас Рак.

пи револьверів (39 шт.) та самозарядних пістолетів (151 шт.), відзначивши, що головні проблеми виникають при дослідженні нетипової, переробленої або виготовленої кустарним способом зброї. Доповідач також звернув увагу на моделі, які варто додати до колекції задля створення представницької експозиції.

Друга половина другого дня конференції була організована як семінар, присвячений обговоренню методів дослідження, реставрації та зберігання історичної зброї.

Зарубіжні фахівці поділилися досвідом роботи з історичними зразками. Зокрема *Грем Макартур* (*Graeme Mcarthur*), консерватор металу зі всесвітньовідомого музею Колекції Уолеса (*The Wallace Collection, London, GB*) зупинився на практичних аспектах консервації срібних виробів. А знаний дослідник у галузі археометалургії, знавець історії клинкової сталі, доктор філософії *Анна Феєрбах* (*Anna Feuerbach, N.Y., USA*) виступила з доповіддю: «Металографічний аналіз: його місце у зброєзнавчих дослідженнях, основні теоретичні засади та практичні методи роботи».

Семінар продовжив старший науковий співробітник Інституту історії України НАНУ канд. іст. наук *Денис Тоїчкін* (Київ), який поділився з присутніми багатолітніми напрацюваннями у своїх дослідженнях історичної холодної зброї, а також старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, доктор іст. наук *Олег Мальченко* (Київ), який разом з *Денисом Тоїчкіним* представив проект Віртуального музею української історичної зброї XV–XVIII ст.

Третій, тематичний, день конференції (14 червня) пройшов у Національному заповіднику «Софія Київська» і був цілком присвячений зброярству, матеріальній та мілітарній культурі періоду Київської Русі.

Доповідь наукового співробітника Інституту історії України НАН України, канд. іст. наук *Олександра Алфьорова* «Спис – інсигнія руських князів»,

заснована на результатах сфрагістичних досліджень, була присвячена порівняльному аналізу предметів озброєння на європейських та нещодавно виявлених давньоруських княжих печатках. Автор дійшов висновку, що при дослідженні державних клейнодів України доби Середньовіччя до останніх слід додати списи як одну з важливих інсигній, аналогом якої у Західній Європі був скіпетр.

Виступ наукового співробітника відділу археології історичного музею в Сяноку (Польща), доктора філософії *Пйотра Н. Котовіча* (*Piotr N. Kotowicz, Sanok, Poland*) «Стан та перспективи досліджень пізньосередньовічного озброєння Червоної Русі», був пов'язаний з досі малодослідженою проблемою вивчення артефактів давньої зброї з Саніцької й частини Перемишльської, Львівської та Галицької земель. Розглянувши основні відомі знахідки, автор зауважив необхідність поглибити дослідження іконографії та речових джерел окресленої території.

У доповіді «Святе воїнство у живописі Кирилівської церкви Києва» завідувач сектором науково-дослідного відділу «Інститут «Свята Софія» Національного заповідника «Софія Київська», канд. іст. наук *Ірина Марголіна* проаналізувала значний іконографічний матеріал розпису Кирилівської церкви, виділивши комплекс воїнського озброєння святих воїнів.

Тему іконографічних досліджень розвинула знана дослідниця настінного розпису «Софії Київської», завідувач науково-дослідного відділу «Інститут «Свята Софія», д. іст. наук, професор *Надія Нікітенко*. Свою бездоганну

Виступ Пйотра Н. Котовіча.

Паулюс Бугіс, Людмила Палій, Анна Феєрбах, Гремі Макарттур.

доповідь «Світські фрески Софії Київської: історичний контекст і «сюжети зі зброєю», Надія Миколаївна провела у вигляді екскурсії вежами Київського Собору, яка стала унікальною, незабутньою подією для учасників конференції. Дослідниця звернула особливу увагу на цикл фресок, які, на її погляд, відтворюють обстановку і церемоніал прийому послів і царських заручин князя Володимира Великого і візантійської принцеси Анни, які мали місце в Константинополі на святки, наприкінці грудня 987 – початку січня 988 рр.

Не менш плідно пройшла друга половина останнього дня конференції.

Доктор філософії Анна Феєрбах (*Anna Feuerbach*, N.Y., USA) вже вдруге протягом конференції виступила з розгорнутою доповіддю. Цього разу спіч дослідниці та її співдоповідача Тома Хенлі «Мечі «УЛЬФБЕРХТ»: нові питання та деякі відповіді» був присвячений оригінальній авторській концепції походження всесвітньовідомої клинкової епіграфіки «ULFBERHT».

Тему дослідження «каролінзьких» мечів продовжила молодший науковий співробітник Львівського історичного музею Людмила Палій у доповіді «Меч групи «INGELRI»: інтерпретація написів на клинку і виправлення у датуванні». Дослідниця не тільки встановила метричні й динамічні параметра меча з колекції ЛІМ, але й глибокого проаналізувала клинкову епіграфіку. У результаті було відкореговане датування артефакту й представлений варіант розшифровки девіза на клинку. Особливої уваги заслуговує виготовлення репліки меча за цифровою 3D моделлю.

Важливу інформацію представив науковий співробітник Національного музею Литви – Палацу Великих князів Литовських, доктор філософії Паулюс Бугіс (*Paulius Bugys*, Вільнюс, Литва). У доповіді «Фортеця в облозі: деякі зауваження щодо платівок бригадин знайдених на території Вільнюського замку» дослідник довів, що попри поширену в наукових колах

*Учасники круглого
столу (зліва
направо): Георгій
Учайкін, Тамара
Макарова, Денис
Тоїчкін, Гліб
Ковальов. Київ,
15 червня 2018 р.*

думку, бригадина, як тип обладунку був досить поширеним в армії Великого Князівства Литовського, зокрема в період XIV-XV ст.

Дослідження канд. іст. наук Володимира Гуцула, «"Бої за бар'єрами" серед західноєвропейського рицарства в XV ст.: концепції, практики, зброя» пов'язане з проблемами військової антропології, зокрема дослідженням середньовічних практик збройної боротьби. На поважній джерельній базі дослідник розглянув історію використання бойового молота («hache») на рицарських турнірах Західної Європи. Висновки спростовують поширену тезу про «умовність» збройної боротьби із застосуванням «hache», адже учасники застосовували бойові прийоми і отримували серйозні поранення.

Асистент кафедри історії стародавнього світу, середніх віків та музеєзнавства факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, канд. іст. наук Віталій Калініченко представив колективну доповідь трьох учасників конференції «Кістень з поселення VIII-X ст. в Рідківцях». Дослідник розповів про знахідку рідкісного типу середньовічної зброї ближнього бою на землях межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра.

На превеликий жаль, далеко не всі доповіді були підготовлені учасниками у вигляді наукових статей для включення у цей збірник. Натомість до книжки увійшло чимало статей тих учасників конференції, які не змогли прибути особисто на форум, або не встигли вчасно зареєструватися.

Спеціальна культурна програма, запропонована учасникам у ході конференції, презентувала найбільші в Україні державні та приватні колекції зброї. Гості мали можливість ознайомитися із зібраннями Національного музею історії України, Національного військово-історичного музею України, приватною колекцією Євгена Гредунова (м. Бровари). Окрім того учасники конференції відвідали історичні місця Києва й Київської об-

ласті. Яскравими стали зустрічі зі знайомими у світі українськими митцями – художником *Іваном Марчуком*, та музикантом, композитором, істориком музики *Тарасом Компаніченко*.

Наступного дня – 15 червня, під дахом Національного заповідника «Софія Київська» відбувся Круглий стіл з обговорення проблем українського законодавства у галузі антикварної зброї, який об'єднав колекціонерів, представників громадськості, науковців та юристів. Результатом стало спільне комюніке в якому учасники одноголосно підтримали нові законодавчі ініціативи щодо закону про зброю та висунули низку ініціатив.

Того ж дня по обіді відбулось відкриття Третього українського бієнале «Зброя: право на гідність». Урочистий захід проходив у Києві безпосередньо біля Золотих Воріт. У Золотоворітському парку було влаштовано невелику виставку реконструкційних майстерень «ArmoryZ» та «Shadow Wing Armoury», «WERWOLF Workshop» які продемонстрували присутнім репліки обладунків різних регіонів та історичних періодів. У невеличкому лекторії *Павло Комаренко* розповів про практику використання середньовічних обладунків на прикладі чемпіонату «Битва Націй». Водночас *Роман Фалесів* і *Максим Рог* з «Гільдії прикладного фехтування» поділились напрацюваннями у фехтувальних техніках клинковою зброєю та ідеями щодо розробки та вдосконалення універсального тренувального та спортивного (турнірного) спорядження для фехтування.

Із захватом гості Бієнале зустріли знані українські музичні гурти «Буття», «Тінь Сонця» та Живосила Лютича.

Зустріч з Іваном Марчуком. Київ, 12 червня 2018 р.

Виступ професора Михайла Відейка на відкритті Третього українського бієнале «Зброя: право на гідність» біля Золотих воріт. Київ, 15 червня 2018 р.

Учасники й організатори конференції разом з міністром культури України Євгеном Ніщуком на відкритті Третього українського бієнале «Зброя: право на гідність» біля Золотих воріт. Київ, 15 червня 2018 р.

Відкриття другого дня Третього українського бієнале «Зброя: право на гідність» у парку «Київська Русь». 16 червня 2018 р.

З промовами виступили міністр освіти України Євген Нищук, організатори конференції, науковці, діячі культури. По тому брама Золотих Воріт відчинилась і присутні отримали можливість побачити виставку графічних портретів «Князі України-Руси» художника Олега Кіналя.

Наступного дня, 16 червня, учасники конференції відвідали Київський обласний археологічний музей (с. Трипілля Обухівського району, Київської області).

Велика програма очікувала учасників у парку «Київська Русь» (с. Копачів, Обухівський район, Київська область). Це – турнір на честь короля Данила Галицького та князя Святослава Хороброго, екскурсія по парку та до музею зброї та одягу, демонстрація поєдинків з різними видами зброї, та середньовічних ковальських технологій. З окремою програмою виступили Всеукраїнська федерація Кендзюцу (керівник Дмитро Андрощук), Гільдія прикладного фехтування та клуб Кендо «Jiu Kenshi Kai» (керівник Роман Фалеев), продемонструвавши показові бої, тестову рубку (тамесірі) японськими катанами та іншими видами зброї.

Загалом слід зауважити, що Міжнародна зброєзнавча конференція залишається одним з небагатьох регулярних міжнародних історико-джерелознавчих наукових форумів в Україні такого значного масштабу. Зусиллями організаторів, насамперед, голови фонду FRAC Ірини Форостян (Нью-Йорк, США), та керівництва ГО «Скрижалі» Тамари Макарової й Али Виноградної була започаткована потужна програма Бієнале зброї, яка вивела популяризацію зброєзнавства в Україні на цілком новий рівень і задала

Другий день Третього українського бієнале «Зброя: право на гідність» у парку «Київська Русь». Турнір на честь короля Данила Галицького та князя Святослава Хороброго.

Голова Всеукраїнської федерації Кендзюцу Дмитро Андрощук демонструє тестову рубку (тамесігірі) японською катаню. 16 червня 2018 р.

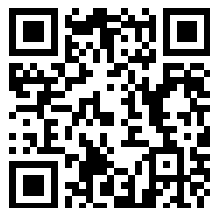
настільки високі стандарти, що дотримуватися їх надалі буде, відверто кажучи, зовсім непросто.

На належному рівні пройшла і наукова частина. До Києва завітав цілком представницький склад дослідників, відтак конференція пройшла у жвавому спілкуванні й обміні досвідом між учасниками з різних країн. Цього разу було виголошено та обговорено 6 доповідей іноземних дослідників та 20 українських. Для багатьох українських науковців, музейників та колекціонерів таке спілкування стало архіважливим, адже конференція наразі є єдиним місцем в Україні де можна не тільки налагодити безпосередній контакт з відомими іноземними дослідниками зброї, але отримати необхідні поради й авторитетні консультації.

Відтак, залишившись українською за походженням і місцем проведення, конференція вже набула значного міжнародного авторитету.

Врешті конференція вже суттєво вплинула на поживавлення зброєзнавчих студій в Україні: публікуються нові статті, виникають нові ініціативи. Серед найвагоміших, слід згадати нову науково-практичну зброєзнавчу конференцію «Зброярня: історія розвитку озброєння та військової техніки», започатковану у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Львів) 2020 р.

Матеріали цієї та минулих конференцій з історії зброї доступні на тематичному веб-сайті www.zbroeznav.com та Youtube (www.youtube.com).

Наукове видання

**ІСТОРІЯ ДАВНЬОЇ ЗБРОЇ
ДОСЛІДЖЕННЯ 2018:
збірник наукових праць Третьої міжнародної
зброєзнавчої конференції (Київ, 12-14 червня 2018 р.)**

Упорядник: Д. Тоїчкін

Макет: Д. Тоїчкін

Історія давньої зброї. Дослідження 2018: збірник наукових праць Третьої міжнародної зброєзнавчої конференції (Київ, 12-14 червня 2018 р.) / упоряд. Д. Тоїчкін; Інститут історії України НАН України. – К.: Інститут історії України НАНУ, 2020. – 412 с.

ISBN 978-966-02-9292-5

УДК [93+930]:623.4

Збірник наукових праць укладений за матеріалами Третьої міжнародної зброєзнавчої конференції, яка відбулася у м. Київ (Україна) 12-14 червня 2018 р.

Видання розраховане на фахівців у галузі зброєзнавства та суміжних спеціальних історичних дисциплін, археологів, музейних працівників, викладачів, аспірантів, студентів вузів гуманітарного профілю.

Підписано до друку 28.08.2020 р. Формат: 70x100/16.

Ум. друк. арк. Обл. вид. арк.

Наклад 300 пр. Зам. №

Друк: Поліграфічна дільниця Інституту історії України НАН України.

Інститут історії України НАНУ
Національний військово-історичний музей України
Національний заповідник «Софія Київська»

III Міжнародна Зброєзнавча Конференція

Київ, 12-14 червня 2018 р.

III International Conference on the History of Arms & Armor

Kyiv, June 16-18, 2018

www.zbroeznav.com

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Національний
військово-
історичний
музей України

НИНТО 鍛月物
ГАЛЕРЕЯ ЯПОНСКИХ МЕЧЕЙ НИНТО

САAS
АНТИКВАР

FRAC